

Asia C-806/21

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

21.12.2021

Ennakkoratkaisupyynnön esittävä tuomioistuin:

Hoge Raad der Nederlanden (Alankomaat)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

14.12.2020

Syyttäjä:

Openbaar Ministerie

Rikosasiassa syytettynä:

TF

Pääasian menettelyn kohde

Kassaatiovalitus sen johdosta, että syytetty vapautettiin syytteestä, jonka mukaan asetuksen (EY) N:o 273/2004 8 artiklan 2 kohdassa säädettyä velvollisuutta ilmoittaa muun muassa suurten huumausaineiden lähtöainemäärien kuljettamisesta ja hallussapidosta ei ollut noudatettu.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Valituksessa on kyse siitä, onko asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohtaan sisältyviä käsitteitä ”toimija” ja ”tilanne” tulkittava syytteen toteen näyttämisen kannalta laajasti vai suppeasti.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Onko luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä, jotka saattavat luokiteltuja aineita markkinoille siten, että kyseinen markkinoille saattaminen on puitepäätöksen 2004/757 2 artiklan 1 kohdan d alakohdan nojalla rangaistavaksi

säädettävä teko, pidettävä asetuksen 273/2004 2 artiklan d alakohdassa tarkoitettuina ”toimijoina”?

Jos tähän ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

2a. Onko ensimmäisessä kysymyksessä tarkoitettun toimijan toimintaa pidettävä asetuksen 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna ”tilanteena”?

2b. Onko luokiteltujen aineiden vastaanottamisen, kuljettamisen ja varastoinnin kaltaista toimintaa pidettävä asetuksen 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna ”tilanteena”, jos tämän toiminnan tarkoituksena ei ole luovuttaa kyseisiä aineita kolmannelle?

Unionin oikeussäännöt, joihin on viitattu

Asetuksen (EY) N:o 273/2004 johdanto-osan 1, 2, 3, 6, 10, 11, 12 ja 13 perustelukappale, 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1–4 ja 6 kohta, 4 artiklan 1–3 kohta sekä 5, 7, 8, 10 ja 12 artikla

Puitepäätöksen 2004/757/YOS 1 artiklan 2 alakohta, 2 artiklan 1 kohdan d alakohta

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 ja 48 artikla

Kansalliset oikeussäännöt, joihin on viitattu

Kemikaalien väärinkäytön estämisestä annetun lain (Wet voorkoming misbruik van chemicaliën) 2 §

Talousrikoksista annetun lain (Wet op de economische delicten) 1 §:n 1 kohta

Oopiumlain (Opiumwet) 2, 10 ja 10a §

Tiivistelmä pääasian tosiseikoista ja menettelystä

- 1 TF (jäljempänä syytetty) kuljetti omissa nimissään vuokratulla pakettiautolla useita kertoja kemikaaleja (muun muassa suolahappoa ja rikkihappoa) Luikin (Belgia) ja Alankomaissa sijaitsevien osoitteiden välillä. Hänellä ei ole ollut uskottavaa tai todennettavissa olevaa selitystä näiden kemikaalien mahdollisesta laillisesta käyttötarkoituksesta. Vaikka pakkausmerkinnät enimmäkseen puuttuivat, syytetty tiesi, että kyse oli kemikaaleista, ja hän kuljetti aineet ystävänpalveluksena ilman kuljetussopimusta.
- 2 On selvää, että syytetyn täytyi olla tietoinen merkittävästä todennäköisyydestä, että kyseisiä kemikaaleja käytettäisiin lähtöaineina synteettisten huumausaineiden laittomassa valmistuksessa, ja että hän hyväksyi tämän todennäköisyyden.

- 3 Tämän yhden ja saman toiminnan vuoksi häntä on syytetty kahdesta rikoksesta, nimittäin oopiumlain 10a §:n rikkomisesta sekä laiminlyönnistä, joka koskee asetuksen (EY) N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa säädettyä toimijoiden velvollisuutta ilmoittaa [kyseisessä kohdassa tarkoitetuista] tilanteista.
- 4 Muutoksenhakuasteessa syytetty tuomittiin ensimmäisestä rikoksesta, mutta toisen rikoksen osalta hän sai vapauttavan tuomion. Toisen asteen tuomioistuimien perusteli ratkaisuaan seuraavasti.
- 5 Asetuksella N:o 273/2004 käyttöön otetun valvontajärjestelmän tarkoituksena on löytää tasapaino huumausaineiden valmistajien harjoittaman kemikaalien laittoman käytön ja kemianteollisuudessa lainmukaisiin tarkoituksiin tapahtuvan kemikaalien käytön välillä.
- 6 Tätä varten toimijoille on säädetty ilmoitusvelvollisuus, joka merkitsee sitä, että toimijoiden on ilmoitettava toimivaltaisille viranomaisille kaikista tilanteista, jotka voivat viitata siihen, että aineita ehkä käytetään huumausaineiden laittomassa valmistuksessa.
- 7 Syytteessä käytettyjä käsitteitä ”toimijat” ja ”tilanne” on katsottava käytetyn siinä merkityksessä, joka niille annetaan mainitun asetuksen 8 artiklan 1 kohdassa.
- 8 Ensimmäisen ilmaisun eli ”toimijan” laajan määritelmän perusteella syytettyä voidaan pitää toimijana. Syytetyn tosiasiallisen toiminnan luonne sekä olosuhteet, joissa toiminta tapahtui, eivät kuitenkaan ole sellaisia, että tarkasteltavana olevassa asiassa olisi kyse asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua ”tilanteesta”, josta on ilmoitettava. Näin ollen tämän syytekohdan tunnusmerkistö ei täyty, joten sen osalta seurauksena on vapauttava tuomio.
- 9 Openbaar Ministerie (syyttäväviranomainen) teki tästä vapauttavasta tuomiosta kassaatiovalituksen.

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 10 Syyttäjä väittää kassaatioperusteessaan lähinnä, että kun otetaan huomioon asetuksen N:o 273/2004 tavoite, kyseisen asetuksen 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tilanteen käsitettä on tulkittava laajasti.

Tiivistelmä ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 11 Ennakkoratkaisupyynnön lähtökohtana on se, että syytetyn on osoitettu valmistelleen tai edistäneen oopiumlaissa rangaistaviksi säädettyjä tekoja noutamalla luokiteltuja aineita Luikissa sijaitsevalta kemian alan yritykseltä sekä kuljettamalla ja varastoimalla ne eri paikkoihin Alankomaihin. Tällainen toiminta on säädetty rangaistavaksi muun muassa puitepäättöksen 2004/757 täytäntöönpanoa varten. Kyseisen puitepäättöksen 2 artiklan 1 kohdassa säädetään,

että kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että lähtöaineiden valmistus, kuljetus ja jakelu tietoisena siitä, että niitä käytetään huumausaineiden laittomaan tuotantoon tai valmistukseen, on rangaistavaa.

- 12 Kassaatiovalituksen yhteydessä esiin nouseva kysymys koskee sitä, onko toisen asteen tuomioistuin jättänyt huomiotta sen, että syytetty on toiminnallaan myös laiminlyönyt asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa toimijoille säädetyn velvollisuuden ilmoittaa toimivaltaisille viranomaisille luokiteltuja aineita koskevista tilanteista. Asetuksen 12 artiklan mukaan tämän säännöksen rikkomisen on johdettava tehokkaisiin, oikeasuhteisiin ja varoittaviin seuraamuksiin, ja Alankomaiden oikeuden mukaan kyse on talousrikoksesta.
- 13 Nyt on selvitetävä, onko unionin lainsäätäjän tarkoituksena ollut, että luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö syyllistyy yhdellä ja samalla toiminnalla (kemikaalien kuljetuksella) kumpaankin edellä mainittuun rikokseen.
- 14 Asetuksella N:o 273/2004 pyritään estämään puitepäätöksessä 2004/757 tarkoitettu toiminta eli laitton huumausainekauppa velvoittamalla toimijat ilmoittamaan luokiteltuihin aineisiin liittyvistä tilanteista. Unionin lainsäädäntö voitaisiin siksi ymmärtää siten, että sillä pyritään erottamaan toisistaan selvästi eri toimintatavat, jotka on unionin lainsäädännön mukaan säädetty rangaistavaksi: joko syytetty syyllistyy toimijana asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin tai syytetty syyllistyy johonkin puitepäätöksen nojalla rangaistavaksi säädettyyn toimintaan (rikokset, joista säädetään oopiumlaissa).
- 15 Toinen mahdollinen tulkinta on se, että syytetyn, joka syyllistyy luokiteltuja aineita koskevaan, puitepäätöksen 2004/757 nojalla rangaistavaksi säädettyyn toimintaan, on noudatettava myös asetuksen 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa säädettyä ilmoittamisvelvollisuutta.
- 16 On siis selvitetävä, mitä seurauksia tästä aiheutuu tai voi aiheutua nemo tenetur -periaatteen kannalta, sellaisena kuin se ilmenee muun muassa Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklasta ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklasta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ja perusoikeuskirjasta seuraa, että tämä periaate voi olla esteenä syytteen nostamiselle epäiltyä vastaan ja hänen tuomitsemiselleen rikoksista epäillyn pakotettuna – mihin luetaan myös: rikosoikeudellisten seuraamusten uhalla – toimittamien tietojen perusteella, siltä osin kuin kyseiset tiedot koskevat epäillyn antamaa lausumaa, riippumatta siitä ovatko tiedot asiakirjassa. Ei ole mahdotonta, että jos epäilty asetuksessa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden perusteella ilmoittaisi omasta rangaistavasta toiminnastaan, hän voisi tämän seurauksena välttää oopiumlain rikkomisesta määrättäviltä syytetoimilta ja seuraamuksilta tai ainakin näihin syytetoimiin ja seuraamuksiin liittyisi vaikeuksia.

- 17 Rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin 2015/849 mukaan ilmoitusvelvollista, joka vilpittömässä mielessä ilmaisee tietoja, ei voida asettaa minkäänlaiseen vastuuseen. Asetukseen N:o 273/2004 ei sisälly vastaavaa lauseketta, eikä sillä siten, toisin kuin mainitussa direktiivissä, anneta suojaa nemo tenetur -periaatteen mahdolliselta loukkaamiselta.
- 18 Tätä taustaa vasten esiin nousee kysymys, miten asetuksessa N:o 273/2004 tarkoitettuja käsitteitä ”toimija” ja ”tilanne” on tulkittava. Jos kumpaakin käsitettä tulkitaan laajasti, jolloin syytetyllä on tarkasteltavana olevassa asiassa ilmoitusvelvollisuus, edellä mainitut seuraukset ilmenevät voimakkaina. Asia on toisin, jos kumpaakin käsitettä tai toista niistä tulkitaan suppeammin. Tässä yhteydessä voidaan todeta seuraavaa.
- 19 Toisen asteen tuomioistuin on selvästi tulkinnut toimijan käsitettä tässä asiassa laajasti, siten että sillä tarkoitetaan myös rikoksesta epäiltyä, jonka toiminta täyttää lisäksi puitepäätöksen nojalla rangaistavaksi säädetävän teon tunnusmerkit. Kyseinen tuomioistuin katsoi syytetyn nimittäin toimijaksi sillä perusteella, että hänen oli todettu noutaneen epäilyttäviä kemikaaleja kemian alan yritykseltä sekä kuljettaneen ja varastoineen ne eri paikkakunnille Alankomaihin.
- 20 Tämä laaja tulkinta merkitsee sitä, että kaikkia, jotka kuljettavat ja varastoivat luokiteltuja aineita, voidaan pitää toimijoina, joilla on [asetuksen (EY) N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja] tilanteita koskeva ilmoitusvelvollisuus. Tätä lähestymistapaa puoltaa se, että asetuksessa toimijan käsite määritellään laajasti. Sillä tarkoitetaan nimittäin ”luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka saattaa luokiteltuja aineita markkinoille”. Näin päästään myös siihen, että asetuksessa ilmoitettuja velvollisuuksia, joilla pyritään estämään huumausaineiden lähtöaineiden väärinkäyttöä, sovelletaan mahdollisimman moniin henkilöihin. Kyse ei ole ainoastaan jo edellä mainitusta 8 artiklan 1 kohdassa säädetystä ilmoitusvelvollisuudesta vaan myös muista asetuksessa N:o 273/2004 säädettyistä ja toimijalle osoitetuista säännöistä.
- 21 Käsitteen suppea tulkinta, jonka mukaan ainoastaan sellaiset luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt, jotka eivät harjoita puitepäätöksen nojalla rangaistavaksi säädettyä kauppaa luokitelluilla aineilla, katsotaan toimijoiksi, liittyy kuitenkin läheisesti tapaan, jolla toimijan käsite rajataan asetuksen N:o 273/2004 muutosehdotuksessa [COM(2012)0548]. Ehdotuksen perusteluissa toimijoilla tarkoitetaan huumausaineiden lähtöaineiden *laillista* kauppaa harjoittavia kemikaalien valmistajia, jakelijoita, välittäjiä, tuojia, viejiä ja tukkumyyjiä. Tämä voi vahvistaa näkemystä, jonka mukaan unionin lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut kyseisellä asetuksella pitää ”toimijana” kaikkia henkilöitä, jotka harjoittavat jonkinlaista luokiteltujen aineiden kauppaa, myös jos kyse on laittomasta toiminnasta. Tämä tulkinta johtaa unionin oikeuden johdonmukaiseen systematiikkaan, jossa asetus N:o 273/2004 ja puitepäätös 2004/757 sisältävät toisistaan erotetut rangaistavaksi säädetyn tai rangaistavaksi säädetävän toiminnan, ja samalla vältetään se, että oopiumlain nojalla rikokseen syyllistynyt

syyllystyy samalla ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin. Tässä lähestymistavassa syyllisellä ei ole velvollisuutta ilmoittaa omista luokiteltuihin aineisiin liittyvistä rangaistavista teoistaan, mikä sulkee pois nemo tenetur -periaatteesta johtuvat vaikeudet.

- 22 Asetuksessa N:o 273/2004 ja puitepäätöksessä 2004/757 kuvattujen toimintatapojen selkeää rajaamista voidaan edistää myös ”tilanteen” käsitteen suppealla tulkinnalla, jonka mukaan kyseinen käsite ei koske toimintaa, jolla on suora yhteys toimijan itsensä tekemiin rangaistaviin tekoihin.
- 23 Asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdan sanamuoto puhuu tällaista suppeaa tulkintaa vastaan. Kyseisen säännöksen mukaan toimijan on nimittäin ilmoitettava ”tilanteista, kuten luokiteltujen aineiden markkinoille saattamista koskevista epätavallisista liiketoimista tai tilauksista, joissa luokiteltujen aineiden voidaan epäillä päätyvän huumaus- tai psykotrooppisten aineiden laittomaan valmistukseen.” Ilmaisua näyttäisi kattavan nyt tarkasteltavana olevassa asiassa kyseessä olevan toiminnan eli luokiteltujen aineiden kuljetuksen ja varastoinnin.
- 24 Siinä tapauksessa, että ”tilanteen” käsitettä ei pidä tulkita suppeasti, tarkasteltavana olevan rikosasian arvioinnin kannalta on vielä selvitettävä, onko tämän käsitteen tulkinnassa otettava huomioon myös toiminnan luonne, siten että toiminnan tavoitteena on oltava luokiteltujen aineiden saattaminen (suoraan) kolmannen haltuun. Tässä lähestymistavassa ei olisi kyse tilanteesta, jos luokiteltujen aineiden kuljetus ja varastointi tapahtuu siten, että tavoitteena on, että jo tällä toiminnalla – yksin tai yhdessä muun toiminnan kanssa – tehdään oopiumlaissa tarkoitettuja rikoksia.
- 25 Edellä esitetyn valossa on selvää, että asetuksessa N:o 273/2004 tarkoitettuja toimijan ja tilanteen käsitteitä voidaan tulkita eri tavoin. Näille käsitteille annettava tulkinta on merkityksellinen nyt tarkasteltavana olevan asian ratkaisun kannalta. Asetuksen N:o 273/2004 8 artiklan 1 kohdassa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden ulottuvuus voi viime kädessä vaikuttaa myös suhteelle puitepäätöksen 2004/757 2 artiklan 1 kohdan d alakohdan nojalla rangaistavaksi säädettyyn toimintaan ja nemo tenetur -periaatteeseen.